Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЗГУРСЬКА Наталія Миколаївна

УДК 378.637:78+372.878

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО - ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

13.00.02 – Теорія і методика навчання
музики і музичного виховання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
ЩОЛОКОВА ОЛЬГА ПИЛИПІВНА,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри гри на музичних інструментах

Офіційні опоненти : доктор педагогічних наук, професор
РОСТОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ,
Ніжинський державний педагогічний університет імені М.В. Гоголя, декан музично-педагогічного факультету;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ХЛЄБНІКОВА ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА,
Інститут проблем виховання АПН України,
старший науковий співробітник лабораторії естетичного виховання

Провідна установа : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра української та зарубіжної культури, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Захист відбудеться "26" січня 2001р. о 14^{30} год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.08 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 26 грудня 2000 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Т. М. Завадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Розбудова сучасної національної системи освіти висуває якісно нові вимоги до випускника вузу, які потребують створення умов для формування творчої особистості вчителя, підвищення його професійного рівня, що є стратегічними завданнями, визначеними Національною програмою "Освіта" (Україна XXI століття). Їх теоретичне й практичне розв'язання зумовлює необхідність дослідження педагогічною наукою широкого кола питань культурологічної підготовки майбутнього фахівця, зокрема вчителя музики, здатного до самореалізації, самовдосконалення в художньо-творчій та професійній діяльності.

Згідно з таким підходом стає актуальним формування професійно й особистісно значущих якостей майбутнього вчителя музики, серед яких одне із чільних місць належить виконавській культурі. Вона є складовою його педагогічної діяльності в школі, оскільки відтворення музики вис-тупає необхідним аспектом проведення уроків і позакласних занять.

Музично-виконавська культура забезпечує якісність, художню повноцінність викладання вчителем навчального матеріалу, підвищує ефективність виховного впливу на учня. Тому музичні факультети педагогічних вузів повинні забезпечити підготовку вчителів, спроможних творчо проводити уроки в школі й пропагувати музичні твори на високому виконавському рівні.

Слід зазначити, що сьогодні вищі педагогічні заклади не приділяють належної уваги формуванню музично-виконавської культури. Причина полягає в недостатній теоретичній і методичній розробленості проблеми, незорієнтованості навчально-виховного процесу на розвиток творчих можливостей студентів. У результаті майбутнім вчителям музики бракує досконалого володіння музичним інструментом, що знижує результативність їхньої фахової підготовки.

Складну та малодосліджену проблему формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя ми розглядали на основі культурологічних концепцій (В.Біблер, А.Гуревич, М.Злобін, В.Келле, М.Ковальзон), педагогічних (Ю.Алієв, Л.Арчажнікова, О.Апраксіна, А.Гордійчук, О.Грисюк, В.Нікуліна, Т.Рязанова, Р.Тельчарова, С.Феруз) і мистецтвознавчих (Б.Асаф'єв, Г.Єрмакова, І.Ляшенко, А.Сохор) тлумачень музичної культури особистості, теорії виконавського мистецтва (В.Бєлікова, О.Бодіна, Є.Гуренко, Р.Здобнов, Ю.Капустін, С.Кіквадзе, Н.Корихалова, Є.Ліберман, Л.Мазель, Я.Мільштейн, І.Рижкін, М.Харлап). Аналіз робіт у представлених наукових напрямах дозволив встановити особистісний характер музично-виконавської культури й розглядати її як складне, системне утворення.

Істотне значення для розробки поняття "музично-виконавська культура" мали праці Г.Гільбурда, який обгрунтував специфіку виконавської культури, звернув увагу на її інтерпретаційну основу, накреслив шляхи для вивчення власне музично-виконавської культури.

Разом з тим аналіз наукової літератури показав, що до цього часу немає спеціальних досліджень, які б розкривали сутність поняття" музично-виконавська

культура", досліджували фактори та педагогічні умови її формування у майбутніх вчителів.

Недостатня теоретична й методична розробленість проблеми, її актуальність та педагогічна значущість зумовили вибір теми роботи : "Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя".

Зв'язок роботи з науковими програмами , планами , темами. Дисертація входить до плану наукових досліджень кафедри гри на музичних інструментах Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і складає частину наукового напряму "Зміст, форми, методи фахової підготовки вчителів" в аспекті музично-естетичної освіти та виховання.

Об'єкт дослідження - процес культурологічної підготовки студентів на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування музично-виконавської культури майбутніх вчителів.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов, факторів та методики формування музично-виконавської культури студентів.

Гіпотеза дослідження. Ефективність формування музично-виконавської культури студентів підвищиться, якщо педагогічно забезпечити інтенсифікацію інтерпретаторської діяльності шляхом розвитку творчої самостійності, виконавських здібностей; розширення тезаурусу; зростання мотивації самовдосконалення; формування ціннісних уявлень про музичне мистецтво.

Відповідно до мети й гіпотези визначені такі **завдання** дослідження:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці навчання у вищій школі ;

- розкрити сутність й здійснити структурний аналіз музично-виконавської культури вчителя ;

- визначити критерії та рівні сформованості музично-виконавської культури у студентів музично-педагогічних факультетів ;

- обґрунтувати педагогічні умови, що сприятимуть оптимізації формування досліджуваного феномена ;

- розробити та експериментально перевірити методику роботи з формування музично-виконавської культури майбутніх вчителів.

Методологічною основою дослідження стали філософські положення про мистецтво як форму суспільної свідомості і його значення у вихованні людини; психолого-педагогічні положення про домінуючу роль творчої діяльності в становленні особистості та формуванні її культури, загально-дидактичні принципи активізації процесу навчання.

Теоретичними засадами дослідження є особистісна концепція культури, що підкреслює унікальність, неповторність людини (В.Біблер, А.Гуревич); наукові праці з естетики та мистецтвознавства, в яких розглядаються проблеми музичного виконавства та інтерпретації художніх творів (Б.Асаф'єв, М.Бахтін, Є.Гуренко, Н.Корихалова, А.Сохор); психологічні теорії розвитку суб'єкта навчання (Л.Виготський, О.Леонтьєв,

П.Підкасистий); роботи, присвячені вихованню творчої особистості майбутнього вчителя (Л.Арчажнікова, С.Барановська, Г.Падалка, О. Ростовський, О.Рудницька, Л. Хлєбнікова, О.Щолокова).

Для реалізації поставлених завдань використано комплекс таких **методів** дослідження :

- теоретичні - аналіз і синтез, абстрагування, класифікація та систематизація теоретичних і дослідницьких даних, узагальнення педагогічного досвіду у сфері вищої педагогічної освіти ;

- емпіричні - психолого-педагогічне спостереження; анкетування, інтерв'ювання, експертної оцінки, самооцінки, серії контрольних завдань, рейтингової системи; педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий); статистична обробка кількісних експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Кам'янець-Подільському державному педагогічному університеті протягом 1992-1999 рр. У дослідженні взяли участь 786 студентів музично-педагогічного й педагогічного факультетів та 48 викладачів музичних дисциплін.

Організація дослідження. Дослідження проводилось у три етапи.

На першому етапі (1992 - 1994 рр.) було конкретизовано об'єкт, предмет і мету дослідження, проаналізовано психолого-педагогічну, філософську, естетичну, мистецтвознавчу літературу з досліджуваної проблеми, визначено сутність та структурні компоненти музично-виконавської культури вчителя, виявлено фактори та умови, що ефективно впливають на процес її формування у студентів, проведено констатуючий експеримент.

На другому етапі дослідження (1994 - 1997 рр.) було розроблено методику формування музично-виконавської культури у студентів вищих педагогічних закладів, здійснено її впровадження в навчально-виховний процес (формуючий експеримент).

На третьому етапі дослідження (1997 - 1999 рр.) було перевірено ефективність розробленої методики, проведено аналіз і узагальнення одержаних даних, підготовлено методичні рекомендації щодо формування музично-виконавської культури студентів вищих педагогічних закладів.

Наукова новизна дослідження :

- вперше розкрито й обґрунтовано сутність поняття "музично-виконавська культура вчителя";

- визначено й охарактеризовано структуру музично-виконавської культури та рівні її сформованості у студентів;

- розроблено методику формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя на основі інтенсифікації інтерпретаторської діяльності.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що феномен музично-виконавської культури розглянуто з позицій системного аналізу, який дозволив визначити інтерпретаторську діяльність фактором її формування, охарактеризувати розвиток творчої самостійності студентів провідною умовою цього процесу, а також виявити критерії й показники діагностування музично-виконавської культури.

Практичне значення дослідження визначається його орієнтацією на професійну підготовку студентів у педагогічних закладах вищої освіти в процесі індивідуального навчання. Одержані дані дозволили розробити й апробувати методичні рекомендації щодо формування музично-виконавської культури майбутніх вчителів. Матеріали й результати дослідження можуть бути використані в навчально-виховному процесі музичних і педагогічних факультетів вищих навчальних закладів, у практичній роботі вчителів загальноосвітніх й музичних шкіл.

Особистий внесок автора полягає в теоретичній розробці механізму формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя через творчо-самостійну інтерпретацію музики, обґрунтуванні методики його практичної реалізації в процесі навчання.

Вірогідність і аргументованість одержаних результатів забезпечується проведенням дослідно-експериментальної роботи на основі обґрунтованих методологічних положень, використанням комплексу методів, які відповідають меті та завданням дослідження, результатами якісного і кількісного аналізу науково-експериментальних даних.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у вигляді публікацій та доповідей на міжнародній науковій конференції "Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики" (Київ, 1996), а також на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (1993-2000 рр.).

Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедр методики музичного виховання, співу та хорового диригування, гри на музичних інструментах, педагогічної творчості Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Основні положення дослідження **впроваджено** на музично-педагогічному факультеті Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка N 1 від 11.03.99) та в Кам'янець-Подільському державному педагогічному університеті (довідка N 3 від 06.09.2000).

Публікації. Результати дослідження й висновки дисертації відображено в 7 публікаціях автора, з них 3 статті у провідних фахових виданнях, 3 статті у збірниках наукових праць, 1 методичні рекомендації. Загальний обсяг особистого внеску - 2,5 друкованих аркушів.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, містить список використаних джерел (196 найменувань, з них 7 іноземною мовою), 4 додатки (16 с.). Загальний обсяг дисертації складає 184 сторінки (150 с. - основна частина). У роботі подано 3 схеми, 5 рисунків, 12 таблиць, 6 діаграм, 2 графіки.

Основний зміст дисертації

У Вступі обґрунтовано актуальність проблеми, розкрито ступінь її розробленості, окреслено об'єкт і предмет, визначено завдання та гіпотезу дослідження, сформульовано теоретичну та практичну значущість, наукову новизну, виокремлено особистий внесок дисертанта в розробку досліджуваної проблеми, а також наведено відомості про апробацію.

У першому розділі - "Теоретичні основи формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя" - розглянуто сутність та основні структурні компоненти досліджуваного феномена, визначено фактор та провідну умову його формування.

На підставі аналізу різноманітних культурологічних теорій і концепцій (Д.Антонович, В.Біблер, С.Говерля, А.Гуревич, Н.Злобін, М.Каган, Г.Карпов, Е.Маркарян, В.Межуєв, А.Тойнбі, Л.Уайт та інші) нами встановлено доцільність особистісного підходу до визначення культури. У межах такого підходу вона є певним ступенем формування, розвитку та реалізації соціальних (сутнісних) сил людини в різноманітній суспільній діяльності. Методологічно важливо, що людина і культура не існують одна без одної. Людина - творіння культури й водночас митець духовних цінностей.

Саме з позицій особистісного підходу в нашому дослідженні розглядається музично-виконавська культура, яка яскраво розкриває неповторну індивідуальність суб'єкта засобами музики. Його розвиток та самовдосконалення є сутністю досліджуваного феномена.

Такий висновок зроблено на основі розгляду фундаментальних мистецтвознавчих праць (Б.Асаф'єв, Г.Гільбурд, Є.Гуренко, Н.Корихалова, Є.Ліберман, Я.Мільштейн), а також вивчення музично-педагогічної та музично-методичної літератури (Л.Арчажнікова, Г.Падалка, О.Рудницька, Р.Тельчарова, О.Щолокова). За свідченнями цих авторів музично-виконавська культура відбиває особливості виконавського мистецтва, яке має частково вторинний, залежний і разом з тим творчий характер. Він розкривається в інтерпретації, що передбачає особистісне ставлення музиканта до конкретного твору, індивідуальне тлумачення авторського тексту, високу обдарованість, великий запас виконавських, слухових вражень, глибокі професійні знання, сформовані уміння й навички. Тому інтерпретація виступає основою музично-виконавської культури. Наявність або відсутність такої культури поділяє виконавців, як вважає Б.Асаф'єв, на два основні типи, коли одні слухають і розуміють музику внутрішнім слухом, інтонуючи її до відтворення, інші лише механічно репродукують за усталеними нормами техніки та метроритма нотний запис.

У суспільстві музично-виконавська культура виконує ряд функцій: виховну; естетичну; комунікативну; перетворювальну; гедоністичну; сугестивну та ін. Вони забезпечують постійне духовне збагачення людини засобами виконавського мистецтва. Цим пояснюється необхідність формування такої культури у педагога-музиканта.

Виконавська культура вчителя відображує його індивідуальні професійні якості: спеціальні здібності, досвід, погляди, ідеали, які є стрижнем художньо-естетичної

орієнтації в музичному мистецтві, у здійсненні інтерпретації творів та проведенні навчальної, виховної, просвітницької роботи.

У дисертації музично-виконавська культура вчителя визначається, як динамічне інтегративне утворення, що передбачає здатність розкривати, відтворювати в процесі інтерпретаторської діяльності зміст музичного твору та доносити його до учнів у художньо досконалій формі. Музично-виконавська культура вчителя характеризує рівень особистісного професійного розвитку, прагненя до самовдосконалення.

Аналіз теоретичних джерел (науково-педагогічних, музикознавчих і психологічних) дозволив встановити, що музично-виконавська культура вчителя включає такі компоненти: мотиваційність (позитивне ставлення до професійної роботи з дітьми, інтерес до навчання, потреба в інтерпретації музичних творів); оцінність (музично-естетичні оцінки, виконавські ідеали, переконання в сфері професійної підготовки); обдарованість (музичні, виконавські здібності); тезаурус (професійно-виконавські знання, уміння й навички); творча самостійність (своєрідність виконавських дій, незалежність у роботі, дійовий самоконтроль, музична активність).

У розділі доводиться, що інтерпретаторська діяльність є характерною ознакою культурних явищ, найбільш сприяє самовдосконаленню особистості, тому є значущим фактором формування музично-виконавської культури. Акцентується, що від інтенсивності інтерпретаторської діяльності під час навчання у вузі залежить підвищення рівня сформованості досліджуваного феномена.

Провідною педагогічною умовою інтенсифікації навчальної інтерпретаторської діяльності та формування музично-виконавської культури виступає розвиток творчої самостійності, яка максимально забезпечує самовдосконалення особистості вчителя, націлює на індивідуальне, професійне зростання.

Розвиток творчої самостійності студентів здійснюється в процесі спеціальної поетапної роботи. В її основі лежить комплекс формуючих завдань, класифікованих за трьома головними типами :

- завдання, націлені на створення інтерпретаторської концепції ;
- завдання, спрямовані на реалізацію інтерпретації;
- завдання, орієнтовані на коригування, адекватну оцінку власної виконавської діяльності.

Визначені завдання охоплюють інтерпретаторську діяльність і сприяють розширенню тезаурусу, розвитку виконавських здібностей, а також творчої самостійності.

У другому розділі "Шляхи формування музично-виконавської культури студентів вищих закладів освіти" визначено критерії та показники рівнів сформованості досліджуваного феномена, представлено методику формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя, викладено основний зміст констатуючого і формуючого експериментів, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Відповідно до визначених критеріїв та показників нами встановлено чотири рівні сформованості музично-виконавської культури студентів у практиці навчання в педагогічних вузах: високий, достатній, середній, низький.

Низький рівень сформованості музично-виконавської культури студентів характеризується відсутністю мотивації самовдосконалення, інтерпретуванням музичного матеріалу лише за зразком. Студенти з низьким рівнем музично-виконавської культури майже не володіють виконавськими уміннями та навичками, необхідними для професійної діяльності в загальноосвітній школі, пасивні на уроках, постійно потребують допомоги викладача під час роботи над музичним твором.

Середній рівень сформованості музично-виконавської культури студентів відображує невисоку мотивацію самовдосконалення, інтерпретування музичного матеріалу за аналогією. Студенти із середнім рівнем недостатньо володіють виконавськими уміннями та навичками, необхідними для професійної діяльності в загальноосвітній школі, виявляють незначну ініціативність на уроках, розуміючи поради викладача, не можуть працювати без його допомоги.

Достатній рівень сформованості музично-виконавської культури студентів характеризується наявністю мотивації самовдосконалення, здатністю створювати інтерпретаторську концепцію музичного твору. Студенти цього рівня загалом володіють виконавськими уміннями й навичками, необхідними для професійної діяльності в школі, виявляють ініціативність на уроках, здатні опановувати музичний матеріал майже без допомоги викладача.

Високий рівень сформованості музично-виконавської культури студентів відзначається стійкою мотивацією самовдосконалення, оригінальним інтерпретуванням музичних творів. Студенти з таким рівнем цілком володіють виконавськими уміннями й навичками, необхідними для професійної діяльності в загальноосвітній школі, виявляють значну ініціативність на уроках, самостійно працюють над музичним матеріалом.

Проведене констатуюче дослідження показало, що серед студентів музичних й педагогічних факультетів переважає середній рівень сформованості виконавської культури (44,2%). Характерними вадами цього рівня є недостатність усвідомлення майбутніми вчителями важливості обраної професії, середня розвиненість провідних виконавських здібностей (музичне мислення, інтонаційна активність внутрішнього слуху), творчої самостійності, незначний обсяг музичного тезаурусу.

Такий стан сформованості виконавської культури не відповідає потребам сучасної школи й зумовлює необхідність розробки та експериментальної апробації системи заходів, спрямованих на її підвищення.

Відповідно до цього нами було запропоновано спеціальну методику, що передбачала цілеспрямований розвиток творчої самостійності студентів у процесі інтерпретаторської діяльності, індивідуальний підхід, етапність проведення занять. Кожен із етапів характеризувався певними завданнями та необхідними засобами педагогічного впливу.

Перший етап включав підготовку студентів до інтерпретаторської діяльності: надання викладачем необхідних пояснень та інструкцій; виконання вправ творчого спрямування (гра музичних творів з різним емоційним забарвленням, створення власних п'єс за програмною назвою); ознайомлення зі спеціальним навчальним матеріалом (орієнтовний репертуарний список); вивчення відповідної науково-методичної літератури.

Другий етап мав співтворчий характер, що виявлявся у проведенні рольових педагогічних ігор та співбесіди з проблеми формування музично-виконавської культури, а також у виконанні студентами завдань, спрямованих на активізацію музичного мислення (власне редагування певних творів, вивчення запропонованого матеріалу без інструмента); спільному з викладачем аналізі виконавської майстерності видатних музикантів. Слід зазначити, що цей етап став головним у формуванні виконавської культури, бо саме тут закладались основи розвитку творчої самостійності.

Третій етап був зорієнтований на самостійну роботу студентів над музичними творами, в центр якої покладено пошук виконавського втілення художнього образу, вдосконалення артистичних якостей студентів. У зв'язку з цим вони вирішували такі завдання: виділити у творі провідні засоби виконавської виразності, знайти необхідні прийоми для втілення певного емоційного настрою, технічно досконало зіграти музичний твір. Важливим доповненням до цих завдань були виступи майбутніх вчителів у концертах та конкурсах на факультеті та в загальноосвітній школі. Водночас у межах визначеного етапу керівна роль викладача ще зберігалась, але мала консультативний характер (індивідуальні бесіди).

Четвертий етап відрізнявся творчим та цілком самостійним проведенням усіх форм експериментальної роботи: вирішення завдань слухового самоконтролю (самооцінка власного виконання, рецензії на виступ певного музиканта, порівняльний аналіз інтерпретацій); написання рефератів із актуальних питань музичного виконавства; фіксація власних надбань (ведення зошиту досягнень у період педагогічної практики). Все це сприяло особистісному й професійному зростанню майбутніх вчителів.

Наприкінці кожного етапу експерименту проводились класні прослуховування (спосіб контролю та перевірки досягнень студентів після проведеної роботи). На них майбутні вчителі виконували певну кількість творів із власним коментарем.

В експериментальній роботі використовувались такі методи: стимуляції мотивів самовдосконалення; аналітичні й творчо-пошукові методи; контролю та самооцінки.

Перевірка результативності проведеного формуючого експерименту здійснювалася на основі порівняльного аналізу рівнів сформованості музично-виконавської культури студентів експериментальної та контрольної груп (Табл.1).

Зміни рівнів сформованості музично-виконавської культури майбутніх вчителів експериментальної і контрольної груп (у %)

Таблиця 1

Р І В Н І	Експериментальна група		Контрольна група	
	на початку експерименту	після експерименту	на початку експерименту	після експеримен-ту
Низький	8,3	3,3	11,6	15,0
Середній	59,9	18,4	55,0	43,3
Достатній	23,3	33,4	25,0	26,7
Високий	8,3	44,9	8,3	15,1

Таблиця засвідчує, що в рівнях сформованості досліджуваного феномена у студентів експериментальної групи відбулося більше позитивних зрушень. Так, у них підвищилися: високий рівень музично-виконавської культури (у 5,4 рази) та достатній (у 1,4 рази); зменшилися - середній (у 3,3 рази) й низький (у 2,5 рази).

Якісний аналіз показав, що в студентів, які досягли високого та достатнього рівнів, спостерігалася досить рівномірна сформованість усіх компонентів досліджуваного феномена. Разом з тим, у майбутніх вчителів з середнім та низьким рівнями зафіксовано розшарування в структурі музично-виконавської культури (недостатня сформованість тільки оцінного та мотиваційного компонентів).

У контрольній групі суттєвих змін щодо підвищення досліджуваного феномена відзначити не можна. У ній залишився переважати середній рівень сформованості музично-виконавської культури (43,3%).

Отже, проведене дослідження підтвердило ефективність запропонованої методики і дало підстави зробити такі **ВИСНОВКИ** :

1. На основі аналізу філософських, психолого-педагогічних та мистецтвознавчих підходів до визначення феномена культури зроблено висновок про особистісний характер музично-виконавської культури вчителя. Її сутністю є процес і результат особистісного й професійного самовдосконалення в ході інтерпретаторської діяльності. Разом з іншими фаховими чинниками музично-виконавська культура забезпечує професійну підготовку студентів, яка потребує пошуку нових, більш ефективних форм і методів навчання, удосконалення програмного матеріалу, розробки педагогічних технологій та інноваційних методик.

2. Музично-виконавська культура вчителя - це динамічне інтегративне утворення, яке характеризує рівень особистісного, професйного розвитку, ступінь розкриття власної індивідуальності в процесі інтерпретаторської діяльності відповідно завдань естетичного виховання. Музично-виконавська культура вчителя включає такі компоненти: мотиваційність; оцінність; обдарованість; тезаурус; творча самостійність.

3. Критеріальними характеристиками музично-виконавської культури майбутнього вчителя є змістовні параметри визначених компонентів, а саме: 1) стійкість мотивації самовдосконалення; 2) сформованість ціннісних уявлень про музичне мистецтво; 3) наявність розвинених виконавських здібностей; 4) повнота тезаурусу; 5) розвиненість творчої самостійності.

4. Відповідно до визначених критеріїв і показників у студентів вищих закладів педагогічної освіти зафіксовано чотири рівні музично-виконавської культури: низький, середній, достатній, високий. Встановлено, що серед майбутніх вчителів переважає середній рівень досліджуваного феномена (44,2%).

5. Значущим фактором формування музично-виконавської культури виступає інтенсивна інтерпретаторська діяльність студентів. Вона відбиває суттєві риси культурних явищ, що виражається в характерних для неї динамічних процесах самовдосконалення особистості. Ефективність формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя забезпечується за таких педагогічних умов: розвитку творчої самостійності; виконавських здібностей; формування ціннісних уявлень про музичне мистецтво; підвищення мотивації самовдосконалення; розширення тезаурусу. Провідною умовою цього процесу є розвиток творчої самостійності в межах спеціальної методики.

6. Розроблена та експериментально перевірена методика є оптимальною для розвитку музично-виконавської культури студентів у процесі індивідуальної підготовки. В її основу покладено взаємодію різних засобів педагогічного впливу: підготовчі вправи творчого спрямування; формуючі завдання трьох типів, що охоплюють основні етапи роботи над музичним твором; вибір навчального матеріалу зі спеціально розробленого репертуарного списку; аналіз виконавської майстерності видатних музикантів; фіксація власних надбань у період педагогічної практики; вивчення науково-методичної літератури та її опрацювання; творчі заняття (рольові педагогічні ігри, спеціальні консультації, співбесіда з проблеми формування музично-виконавської культури); публічна виконавська діяльність студентів; класні прослуховування (спосіб контролю та перевірки). Використання цих засобів здійснюється за допомогою відповідно згрупованих методів, а їх впровадження сприяє підвищенню всіх компонентів музично-виконавської культури.

7. Дослідження показало, що запропонована методика сприяє удосконаленню навчального процесу, зокрема розвитку творчої самостійності, зростанню музично-виконавських здібностей студентів, розширює обсяг професійних знань, умінь і навичок, підвищує мотивацію самовдосконалення, забезпечує формування музично-естетичних оцінок, виконавських ідеалів, поглядів і переконань у сфері фахової підготовки. Розроблені в дослідженні педагогічні умови формування музично-виконавської культури студентів уможливили особистісно-орієнтований підхід до індивідуалізації та диференціації навчання.

Проблема формування музично-виконавської культури майбутніх вчителів у вищій школі не обмежується цим дослідженням. Подальшого розроблення потребують, на наш погляд, такі питання, як поглиблене вивчення музично-виконавської культури в загальнотеоретичному та філософському аспектах, виявлення специфічних рис досліджуваного феномена у професійних музикантів-виконавців різного профілю,

коригування комплексу основних структурних компонентів музично-виконавської культури, обґрунтування динаміки рівнів її формування в післявузівський період, у процесі подальшої професійної діяльності.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Згурська Н.М. Розвиток творчої самостійності як основа формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Зб. статей. - К.: УДПУ ім. М. П. Драгоманова, 1997. - С.299-301.

2. Згурська Н.М. До проблеми формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя // Творча особистість вчителя : проблеми теорії і практики. Зб. наук. праць. Вип.3.- К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. - С.211-217.

3. Згурська Н.М. Зміст, сутність та структурні компоненти музично-виконавської культури вчителя // Наука і сучасність. Зб.наук.праць. Вип.2. Ч.1. - К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999 - С.55-64.

4. Згурская Н.Н. Музыкальное искусство в воспитании современной молодежи // Перестройка и проблемы воспитания трудящихся. - К.: Либідь, 1990. - С.81-85.

5. Згурська Н.М. Особливості самостійної творчо-інтерпретаторської діяльності вчителя музики // Мистецтво у школі. Зб.статей. - Вип.1. - К.: УДПУ ім.М.П.Драгоманова, 1996. - С.9-13.

6. Згурська Н.М. До питання про зміст та сутність музично-виконавської культури вчителя // Мистецтво у школі. Зб.статей. - Вип.2. - К.: УДПУ ім.М.П.Драгоманова, 1997. - С.57-62.

7. Згурська Н.М. Методичні рекомендації з формування музично-виконавської культури у студентів музично-педагогічних факультетів у класі основного інструмента (фортепіано). - К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. - 28с.

Згурська Н.М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 - теорія і методика навчання музики і музичного виховання. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2000.

Дисертацію присвячено вдосконаленню виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої педагогічної освіти. У ній вперше визначено сутність, структуру музично-виконавської культури вчителя та шляхи її формування. Вони ґрунтуються на інтенсифікації інтерпретаторської діяльності студентів шляхом розвитку творчої самостійності. Встановлено, що такий напрям роботи, конкретизований у розробленій методиці, сприяє формуванню музично-виконавської культури студентів. Запропонована методика є високоефективною, що обґрунтовано теоретично та підтверджено експериментально.

Ключові слова: музично-виконавська культура, інтенсивна інтерпретаторська діяльність, розвиток творчої самостійності.

Згурская Н.Н. Формирование музыкально-исполнительской культуры будущего учителя. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения музыке и музыкального воспитания. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2000.

Диссертация посвящена усовершенствованию исполнительской подготовки будущих учителей музыки в системе высшего педагогического образования. В ней на основе изучения философских, психолого-педагогических, искусствоведческих исследований музыкальной культуры личности раскрывается сущность музыкально-исполнительской культуры учителя, ее индивидуальный характер.

Проводится структурный анализ данного феномена, выделяются его основные компоненты: мотивационность; оценочность; одаренность; тезаурус; творческая самостоятельность.

В работе определены пути формирования музыкально-исполнительской культуры будущего учителя. Они базируются на интенсификации интерпретаторской деятельности студентов путем развития их творческой самостоятельности.

В диссертации разработаны критерии и показатели диагностики уровней музыкально-исполнительской культуры студентов. В соответствии с ними выделено четыре уровня сформированности исполнительской культуры будущих учителей музыки: высокий, достаточный, средний, низкий.

Установлено, что среди студентов музыкальных и педагогических факультетов высших учебных заведений преобладает средний уровень сформированности исполнительской культуры. Для будущих учителей этого уровня характерны: невысокая мотивация самоусовершенствования, неполное осознание важности будущей профессии, отсутствие понимания особенностей образцового исполнения в условиях общеобразовательной школы, неспособность успешно работать без инструмента, интерпретирование музыкального материала, в основном, по аналогии, невыразительное интонирование, звукоизвлечение; недостаточное корректирование процесса и результата исполнительской деятельности, неадекватность их самооценки.

Для повышения уровня сформированности музыкально-исполнительской культуры студентов проведена опытно-экспериментальная работа. Она осуществлялась соответственно разработанной методики, которая включала различные способы педагогического воздействия (подготовительные упражнения, анализ исполнительского мастерства выдающихся музыкантов, формирующие задания 3-х типов, выбор учебного материала из специально разработанного репертуарного списка, фиксация своих достижений, творческие занятия, изучение научно-методической литературы, публичная исполнительская деятельность студентов, классные прослушивания). Главным из них являлся комплекс формирующих заданий, которые охватывали целостную

интерпретаторскую деятельность. Разработанная методика предусматривала использование сгруппированных методов развития творческой самостоятельности, индивидуальный подход к студентам, а также этапность внедрения (4 этапа). Первый этап включал подготовку студентов к интерпретаторской деятельности: предоставление преподавателем необходимых пояснений и инструкций; выполнение упражнений творческой ориентации (игра музыкальных произведений с разными эмоциональными окрасками, создание собственных пьес с программным названием); ознакомление со специальным учебным материалом; изучение соответствующей научно-методической литературы. Второй этап имел сотворческий характер, который заключался в проведении ролевых педагогических игр, собеседования по проблеме формирования музыкально-исполнительской культуры, а также в выполнении студентами заданий, нацеленных на активизацию музыкального мышления. Следует подчеркнуть, что этот этап был главным в формировании исполнительской культуры потому, что именно здесь закладывались основы развития творческой самостоятельности. Третий этап был ориентирован на самостоятельную работу студентов над музыкальными произведениями, которая предполагала поиск собственного исполнительского решения, усовершенствование артистических качеств студентов. Важным дополнением к этим заданиям были выступления будущих учителей в концертах и конкурсах. Четвертый этап отличался творческим и целиком самостоятельным проведением всех форм работы: выполнение заданий слухового самоконтроля; написание рефератов по актуальным вопросам музыкального исполнительства; фиксация своих достижений. Все это способствовало личностному и профессиональному совершенствованию будущих учителей.

В результате формирующей работы удалось достичь повышения уровня музыкально-исполнительской культуры у студентов экспериментальной группы. В контрольной группе общей тенденции к повышению исполнительской культуры отмечено не было.

Таким образом, установлено, что предложенная методика способствует повышению уровня сформированности музыкально-исполнительской культуры будущих учителей. Высокая ее эффективность обоснована теоретически и подтверждена практически.

Ключевые слова: музыкально-исполнительская культура, интенсивная интепретаторская деятельность, развитие творческой самостоятельности.

N. N. Zgurskaja. Formation of music performance culture of a future teacher. - Manuscript.

Thesis for awarding the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the speciality 13.00.02 - Theory and Methods of Music Education. - Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2000.

The thesis is devoted to improvement of the performance standard of higher pedagogical education for future music teachers. The content, the matter and the structure of the music performing culture a teacher and methods of its formation are first determined in the

thesis. They are based on intensification of student interpretation activity in a way development of creative independence. It is found that such a line, being methodically concretized, will contribute to formation of student music performing culture. Being theoretically and practically justified, the suggested methodical system is considered as effective.

The key words: music performing culture, intensive interpretation activity, and development of creative independence.